

Debatt om pensioner & förmåner

Ju högre tillväxt, desto lägre inkomstskydd – rimlig pension kräver stort eget sparande

Professor Magnus Henrekson och docent Göran Normann står bakom en rapport från Pensionsforum med titeln "Hur långt räcker pensionerna?". Rapporten har mötts av viss kritik när det gäller slutsatsen att stora grupper i samhället kommer att drabbas av betydande inkomstbortfall i samband med pensionen. Rapportens författare går i svaromål i nedanstående artikel.

Så har då debatten om fundamentala reformer av socialförsäkringarna nått in i politikens innersta kretsar. Den reformmodell statsminister Göran Persson sneglar mot är den som valdes för pensionssystemet och som bygger på statlig basstrygghet kompletterad med ökade inslag av avtalslösningar och egenavgifter.

Men att gå vidare på denna väg reser andra fundamentala frågor inte minst om skattetrycket på lägre och medelhöga inkomster.

En ny rapport från Pensionsforum med titeln *Hur långt räcker pensionerna?* belyser problemen. I rapporten görs tydligt att den stora pensionsreformen innebär en kraftfull samhällsekonomisk förbättring jämfört med tidigare ordning. Analysen visar emellertid också att det nya systemet i kombination med avtals- och tjänstepensioner för stora grupper av löntagare ger låg ersättning i förhållande till den lön de kan väntas ha strax före pensioneringen. För sjuksköterskor och metallarbetare födda 1957 är det fråga om lite drygt hälften av en beräknad slutlön, långt mindre än gängse bild. Den samlade ersättningsnivån ligger därmed för stora löntagargrupper långt under den som nu gäller i andra socialförsäkringar. Stora, nära nog orimliga, krav ställs då på eget

kompletterande sparande. Utöver dessa sparkrav diskuteras nu alltså, för samma grupper, höjda egenavgifter till andra socialförsäkringar. Utan skattesänkningar riskerar situationen att bli helt ohållbar.

Pensionsrapporten gav upphov till en omfattande debatt. Den beräkning som uppskattar hur mycket sjuksköterskan och metallarbetaren skulle behöva spara om de ville uppnå en pension motsvarande 80 procent av slutlönen kom särskilt i fokus. Det visar sig nämligen vara fråga om belopp i storleksordningen 3 600 kr i månaden om sjuksköterskan skulle spara ett konstant belopp i fasta priser fram till pensioneringen (2 700 kr för metallarbetaren). Om hon för att nå sitt mål i stället skulle välja att spara en konstant andel av sin realinkomst under åren fram till pensionen skulle sparbeloppet året före pensioneringen 2022 uppgå till 4 400 kr (för metallarbetaren 3 300 kr).

Våra beräkningar bygger på att ekonomin och reallönerna i genomsnitt växer med 2 procent per år under de närmaste 20 åren och att dessa löntagares reallöneökning sammanfaller med den genomsnittliga. Resultaten ändras endast marginellt om tillväxten skulle bli lägre.

I förhållande till den totala nettoinkomsten är sparbehovet således anmärkningsvärt stort och ligger för sjuksköterskan på cirka 20 procent av nettolönen under resten av yrkeskarriären. Detta är naturligtvis helt orealistiska sparnivåer för de flesta, vilket väckt förståelig frustration och kanske till och med uppgivenhet.

Systemets försvarare, i första hand Riksförsäkringsverket och ansvarigt statsråd, har istället reagerat med att försöka misstänkliggöra våra resultat genom att ifrågasätta relevansen i våra beräkningar. I princip har två invändningar framförts. Den första har att göra med att vi anses överdriva löneutvecklingen efter 45 års ålder och den andra att en total pension på 80 procent av slutlönen är en onödigt hög nivå.

Såväl Berit Andnor (DN Debatt 27/10) som representanter för Riksförsäkringsverket (Anna Röstberg och Ole Settergren)

ifrågasätter att en 45-åring kan få en löneökning lika med den allmänna löneökningen i samhället. Utgångspunkten är observationen att de flesta har en långsammare inkomstutveckling under sina sista arbetsår. Om man exempelvis jämför löneläget år 2002 för en 45-årig sjuksköterska med en 64-årig finner man att lönen är ungefär densamma, det vill säga fler tjänsteår ger ingen extra premie i lönekuvertet. Däremot är skillnaden gentemot en 25-årig sjuksköterska större. Vi utgår i vår bedömning av löneläget 2022 från att denna tvärsnittsprofil för sjuksköterskornas löner kvarstår oförändrad. En 45-åring och en 64-åring kommer även 2022 att tjäna ungefär lika mycket, men båda kommer att ha ökat sina inkomster med 2 procent om året.

Med tanke på att den demografiska utvecklingen obevekligen minskar andelen av befolkningen i yrkesaktiv ålder och det därför måste bli mer lönsamt att gå i pension senare (än dagens 59 år) för att klara samhällsekonomin, är det helt orealistiskt att tro att i stort sett hela reallöneökningen på 2 procent per år skall tillfalla den del av arbetskraften som ännu inte fyllt 45. Det är också svårt att se att just sjuksköterskor skulle riskera sänkta löner i förhållande till andra yrkesgrupper under de kommande decennierna. Exempelvis har Socialstyrelsen nyligen kommit med en rapport där man förutser ett nyrekryteringsbehov i vård- och omsorgssektorn på 500 000 personer fram till 2015.

När sjuksköterskan värderar hur stor pension hon vill ha som pensionär har vi antagit att hon vill ha cirka 80 procent av vad hon själv hade som slutlön eller, vilket alltså är samma sak, 80 procent, av vad en då 45-årig sjuksköterska har i lön. Att, som Berit Andnor och Riksförsäkringsverket verkar göra, jämföra den 65-åriga sjuksköterskans pension år 2022 med en 45-årig sjuksköterskas lön *i dag* är en helt missvisande grund för att värdera vad som är ett tillfredsställande inkomstläge för en pensionär.

Riksförsäkringsverket har rätt i sitt påpekande att slutlönen bör reduceras med

det erforderliga sparbeloppet. Det räcker ju att pensionen är 80 procent av den lön som fanns kvar efter avdrag för det nödvändiga sparandet. I Riksförsäkringsverkets alternativa beräkningar reduceras emellertid slutlönen också med egenavgiften till den allmänna pensionen, vilket sänker kompensationskvoten. Detta förfarande, som leder till en lägre skattning av sparbehoven, är egendomligt. Löntagarna har redan kompenenserats för 75 procent av denna egenavgift och regeringens mål att också avskaffa resten bör rimligen vara uppnått om 20 år, då de studerade löntagarna gått i pension.

Vi utgår från att avkastningen på privat sparande blir 4 procent reall, ett ganska optimistiskt antagande om ekonomin bara växer med 2 procent per år. Avkastningen skall också täcka de kostnader som uppstår i form av förvaltningsavgifter och avkastningsskatt. Dessa kostnader var orealistiskt låga i våra första kalkyler. Om vi sätter avgifterna till mer realistiska 1,25 procent, i stället för 0,7 procent, och inkluderar avkastningsskatten (15 procent av sparbeloppet multiplicerat med statslåneräntan) som vi sätter till 0,75 procent blir den reala nettoavkastningen 2 procent för avdragsgillt sparande i livförsäkringsbolag eller bank. Men självfallet kan sparande för ålderdomen också ta andra former. Hur som helst, under dessa realistiska omständigheter blir sparbehovet för sjuksköterskan fortfarande 3 600 kr per månad under den närmaste 20-årsperioden.

Det går således inte att belägga att vi räknat fel. Statsrådet Andnor tar därför till en betydligt mer cynisk försvarslinje. Sjuksköterskor och metallarbetare som inte sparar får kanske låg pension om det går bra för Sverige, men det skall de inte oro sig för utan lita på den trygghet som de offentliga och avtalsmässiga systemen ger. Vi har hört den förut. Under 60- och 70-talen intalade politikerna oss att ATP-systemet skulle ge trygghet på ålderdomen. Detta var inte sant. Professor Mats Persson vid Stockholms Universitet har visat att en serie smärre

förändringar av intjänandereglerna sänkte pensionsnivån med så mycket som 17 procent utan att någon egentligen erkände att systemet inte levererade. Systemet hann inte ens mogna ut ordentligt utan redan efter drygt 30 år tvingades man reformera det i grunden. Det var således inte ett tryggt system. Med denna erfarenhet i minne, ska vi verkligen tro på dagens ansvariga pensionspolitiker när de förespeglar att det offentliga systemet kommer att ge oss inkomsttrygghet?

De sparbehov som avtecknar sig i rapporten är naturligtvis oroande. Därför är det också så viktigt att denna information når ut och debatteras. Såväl statsmakterna som arbetsmarknadens parter har anledning att fundera över situationen. Samtidigt läser man i tidningarna att Skattebasutredningen föreslagit slopad avdragsrätt för pensionsförsäkringar och att Egendomsskattekommittén vill höja avkastningsskatten. Sådana utspel vittnar knappast om en realistisk verklighetsuppfattning.

För löntagare, som inte kan eller vill öka sitt sparande, kan lösningen vara att inrikta sig på att senarelägga sin pensionering. Huvudslutsatsen både av denna studie och en rad tidigare studier från Pensionsforum är att den viktigaste garanten för en god levnadsstandard för våra framtida pensionärer är att antalet arbetade timmar ökar.

Den bästa pensionsförsäkringen för den enskilde i ett land med omfattande kollektiv finansiering av tryggheten på ålderdomen och en snabbt åldrande befolkning är att vårda den egna hälsan så att det är möjligt att skjuta upp sin pensionering. Allt tyder på att lönsamheten på att jobba högt upp i åren kommer att öka dramatiskt de närmaste decennierna.

Berit Andnor, Expressens ledarsida (23/10) och några andra har menat att Pensionsforum indirekt går försäkringsbolagens ärende och på ett subtilt sätt, under objektivitetens täckmantel, försöker öka efterfrågan på försäkringsbolagens produkter. Vi är inte förvånade. Det är ett systemfel i det offentliga samtalet i Sverige att man utgår ifrån att alla

är "köpta" eller företräder det ena eller andra "maktintresset". Det kräver inte så mycket eftertanke för att inse att den som har störst intresse av detta sakernas tillstånd är den etablerade maktstrukturen. Om det är något som är hotfullt så är det just röster som är oberoende. Men, som den nu uppblussande debatten om socialförsäkringarna visar, kommer verkligheten att tvinga även socialdepartementets ihärdiga systemförsvare (statsråden **Lars Engqvist**, **Berit Andnor** och **Morgan Johansson**, SvD Brännpunkt 6/11) till handling.

Magnus Henrekson
Professor, Handelshögskolan
i Stockholm
Styrelseledamot
Pensionsforum
och projektansvarig

Göran Normann
Docent, rapportens
författare
Grufman Reje
Management

PTKs Handbok om försäkringar!

Nu finns PTKs Handbok om försäkringar för år 2004 att beställa! Handboken beskriver de privatanställda tjänstemännens försäkringar och pensioner enligt lag och kollektivavtal. Här finner du utförlig information om försäkringsskyddet vid sjukdom, arbetsskada, föräldraledighet, dödsfall med mera.

Pris: 300 kr
exklusive moms

Beställ så här

- Besök PTKs hemsida www.ptk.se/material
- Faxe 08-440 85 22
- Ring PTKs materialbeställning tel 08-440 85 10

PTK

PRIVATJÄRNÄRMRÄTTSLER